

Česká republika
USNESENÍ
Ústavního soudu

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy Pavla Rychetského (soudce zpravodaje) a soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka o návrhu **II. senátu Ústavního soudu** na zrušení § 241b odst. 3 věty první a § 243b ve slovech „§ 43,“ zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Parlamentu, jako účastníka řízení, a **vlády**, zastoupené ministrem spravedlnosti, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

Návrh se odmítá.

O d ů v o d n ě n í:

I.

Předmět řízení

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 15. 9. 2017 a o níž je vedeno řízení pod sp. zn. I. ÚS 2910/17, navrhl J. B., (dále jen „stěžovatel“), zrušení usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2017 č. j. 20 Cdo 2810/2017-413 a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) ze dne 13. 2. 2017 č. j. 24 Co 1/2017-396.

2. Uvedená rozhodnutí byla vydána v rámci exekuce, která byla usnesením Okresního soudu v Havlíčkově Brodě (dále jen „okresní soud“) ze dne 24. 1. 2012 č. j. 27 EXE 68/2012-13 nařízena na majetek stěžovatele k vymožení pohledávky společnosti EKVITA EURO, a.s. (dále jen „oprávněná“) ve výši 3 493 750 Kč. Předmětná částka měla představovat dluh vzniklý nesplněním povinnosti ze smlouvy o půjčce, kterou stěžovatel uzavřel se společností HFS s.r.o. a na jejímž základě mu měla být dne 9. 8. 2005 v hotovosti předána částka 1 400 000 Kč. Součástí dluhu byly dále sjednané úroky v celkové výši 1 680 040 Kč za smluvených podmínek, tj. včetně ujednání o jednorázové smluvní pokutě 250 000 Kč pro případ prodlení s úhradou dluhu a smluvní pokutě ve výši 0,5 % denně za každý den prodlení se splněním splatných závazků povinného. Dne 13. 11. 2006 postoupila společnost HFS s.r.o. předmětnou pohledávku oprávněné. Exekuce byla nařízena na základě smlouvy uzavřené formou notářského zápisu ze dne 16. 11. 2006 se svolením k vykonatelnosti, jímž k závazku stěžovatele v rozsahu 3 493 750 Kč přistoupila další osoba, která se tak zavázala solidárně uhradit předmětnou částku.

3. Napadeným usnesením krajského soudu bylo k odvolání stěžovatele potvrzeno usnesení okresního soudu ze dne 6. 10. 2016 č. j. 27 EXE 68/2012-371, jímž byl zamítnut návrh stěžovatele jako povinného na zastavení exekuce. Stěžovatel v tomto návrhu tvrdil, že částku 1 400 000 Kč od původního věřitele nikdy nepřevzal, a tudíž

mu ani nemohl vzniknout předmětný dluh. Okresní soud ani krajský soud se však s jeho tvrzením neztotožnily a na základě provedeného dokazování měly za to, že k převzetí půjčky došlo.

4. Následně podané dovolání stěžovatele bylo odmítnuto napadeným usnesením Nejvyššího soudu z důvodu, že v něm v rozporu se zákonnými požadavky nemělo být uvedeno, v čem stěžovatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 ve spojení s § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“). Podle Nejvyššího soudu k projednání dovolání nepostačuje pouhý odkaz na § 237 občanského soudního řádu či jeho citace. Dovolání proto trpělo vadou obsahu, kterou podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu nelze po uplynutí lhůty k dovolání odstranit. Na tom, že dovolání nebylo možné projednat, neměnila nic ani námitka, že soudy obou stupňů se nezabývaly tím, zda je exekuční titul v souladu s kogentními ustanoveními zákona sloužícího k ochraně spotřebitele. Námitkou, že mezi právním předchůdcem oprávněné a stěžovatelem šlo o spotřebitelský vztah, v němž je povinný coby slabší strana chráněn zákonem, měl totiž stěžovatel uplatnit novou skutečnost, které nebyla odvolacímu soudu k přezkumu či řešení vůbec předestřena.

5. Podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu dovolání, které neobsahuje údaje o tom, v jakém rozsahu se rozhodnutí odvolacího soudu napadá, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a) nebo které neobsahuje vymezení důvodu dovolání, může být o tyto náležitosti doplněno jen v průběhu trvání lhůty k dovolání. Ustanovení § 243b občanského soudního řádu zase stanoví, že pro dovolací řízení platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně, není-li stanoveno jinak; ustanovení § 43, 92, 95 až 99 a 107a však pro dovolací řízení neplatí. Citaci uvedených ustanovení nutno doplnit v tom ohledu, že § 43 občanského soudního řádu upravuje postup soudu prvního stupně v případech, kdy podání neobsahuje všechny stanovené náležitosti. Předseda senátu by byl v případě, že by se toto ustanovení použilo, povinen vyzvat účastníka řízení k opravě nebo doplnění podání a poučit jej o způsobu, jak tuto opravu či doplnění provést.

6. II. senát Ústavního soudu (dále jen „navrhovatel“) usnesením ze dne 24. 1. 2018 č. j. I. ÚS 2910/17-23 podle § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), přerušil řízení o ústavní stížnosti stěžovatele a navrhl zrušení § 241b odst. 3 věty první a § 243b ve slovech „§ 43,“ občanského soudního řádu plénu Ústavního soudu. Podle jeho názoru jsou tato ustanovení v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Právě jejich uplatněním přitom měla nastat skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti.

II.

Argumentace navrhovatele

7. Podle navrhovatele zakládá odmítnutí dovolání pro vady spočívající v nevymezení předpokladů přípustnosti dovolání porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jestliže stěžovatel na tyto vady nebyl nejprve upozorněn a nebyl vyzván k jejich odstranění. Ústavní stížnosti přesto nebylo možné vyhovět bez dalšího, neboť Nejvyšší soud postupoval v souladu s § 241b odst. 3 věty první a § 243b občanského soudního řádu, které ve svém důsledku vyzývají

k odstranění vad dovolání vylučují. Náležitosti dovolání bylo lze v souladu s těmito ustanoveními doplňovat pouze v průběhu trvání lhůty pro dovolání, a tudíž nebylo-li dovolání podáno s výrazným předstihem před uplynutím lhůty k tomu určené, bylo nepravděpodobné, že by je obecné soudy administrativně zpracovaly a vyhodnotily z hlediska případných vad ještě v době, kdy by jeho oprava či doplnění byly možné.

8. V uvedeném omezení přístupu k dovolacímu soudu spatřuje navrhovatel zájem na zefektivnění dovolacího řízení, což je podle něj legitimní cíl. Má však pochybnost o tom, zda napadená ustanovení jsou vůbec způsobilá takového cíle dosáhnout a zda nejsou nepřiměřená. Nelze přehlédnout, že dovolací řízení je formálně složité a množství dovolání odmítaných pro vady je navzdory podmínce zastoupení advokátem nebo notářem, případně právního vzdělání dovolatele, značné. Nejde o ojedinělé případy. Často jsou takto odmítána dovolání, jež nebyla zpracována ledabyle, nýbrž pečlivě, a dovolatel v nich projevil snahu naplnit zákonné požadavky, byť se mu formálně vzato nepodařilo dostat všem.

9. K odstranění vad vyzývají všechny ostatní vrcholné soudy, ať už jde o Ústavní soud či Nejvyšší správní soud, ale také Nejvyšší soud v trestních věcech. Takovýto postup by dovolací soud nadměrně nezatížil a nijak by nesnížil efektivitu dovolacího řízení, která má být primárním cílem zákonné úpravy dovolání. Lze si nakonec představit, že k odstranění vad podaného dovolání by mohly vyzývat již soudy prvního stupně, které kontrolují také splnění dalších náležitostí dovolání. Navrhovatel má za to, že pro naplnění sledovaného legitimního cíle zefektivnění dovolacího řízení je dostatečné již samotné stanovení striktnějších podmínek pro podání dovolání (§ 241a odst. 2 občanského soudního řádu). Vyloučení povinnosti vyzývat k odstranění vad může vést ve svém důsledku naopak k popření smyslu dovolacího řízení, zejména budou-li pro vady odmítána dovolání, která přinášejí závažné právní otázky směřující ke sjednocení rozhodovací praxe.

III.

Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud podle § 69 zákona o Ústavním soudu zaslal návrh komorám Parlamentu a dále vládě a Veřejné ochránkyni práv jakožto orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení. Nadto požádal Nejvyšší soud o sdělení některých údajů ohledně jeho rozhodovací praxe, jež by mohly mít význam pro objasnění věci.

11. Poslanecká sněmovna i Senát ve svých vyjádřeních ze dne 12. 4. 2018 a 16. 4. 2018, podepsaných předsedy jednotlivých komor Mgr. Radkem Vondráčkem a Milanem Štěchem, shrnuly průběh legislativního procesu, v jehož rámci byl projednán a schválen zákon č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „zákon č. 404/2012 Sb.“). Poslanecká sněmovna tak učinila i ve vztahu k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „zákon č. 293/2013 Sb.“).

12. Dne 11. 4. 2018 obdržel Ústavní soud v zákonem předepsané lhůtě vyrozumění vlády o vstupu do řízení, o němž vláda rozhodla usnesením č. 220 z téhož dne. V něm

pověřila ministra spravedlnosti, aby vypracoval a zaslal vyjádření k návrhu Ústavnímu soudu, a zároveň jej pověřila svým zastupováním v tomto řízení.

13. Vláda ve svém vyjádření ze dne 25. 4. 2018, podepsaném ministrem spravedlnosti JUDr. Robertem Pelikánem, Ph.D., navrhla zamítnutí návrhu. Podle jejího názoru dovolání, které formálně vzato nespĺňuje nároky na ně kladené, jelikož neobsahuje vymezení přípustnosti dovolání, nemůže být současně dovoláním, které přináší závažné právní otázky směřující ke sjednocování judikatorní praxe. Požadavek na povinné právní zastoupení byl do právního řádu zaveden proto, aby bylo dovolání podáváno až po zralé úvaze o jeho smyslu a s přihlédnutím k tomu, že dovolací řízení je řízením vysoce odborným. Vláda nemá pochybnosti o legitimitě cíle napadených ustanovení, jímž je zkvalitnění a zefektivnění dovolacího řízení a zajištění, aby advokáti uvážili nutnost podání dovolání předem. Stejně tak nelze pochybovat ani o tom, že napadená ustanovení jsou způsobilá dosáhnout cíle, jímž je motivovat advokáty, aby zbytečnými formálními chybami při podávání dovolání neúměrně nezatěžovali Nejvyšší soud další administrativou.

14. Pokud jde o přiměřenost napadené zákonné úpravy, podle vlády není nepřiměřené požadovat po odborníkovi, aby sepsal formálně správné podání. Neschopnost některých advokátů tomuto požadavku vyhovět přitom nemůže být důvodem shledání protiústavnosti dotčené právní úpravy. Vláda nespátřuje ústavní deficit v rovině samotného zákona, byť z ústavněprávního hlediska může být problematickou aplikační praxe Nejvyššího soudu, která je v některých případech krajně formalistická. Dále poukázala na nepřipadnost situace, kdy by k odstranění vad vyzývaly soudy prvního stupně. To by totiž mohlo vést k tomu, že by advokáti podávali dovolání ve zvýšené míře či lehkovážně, což by nepřiměřeně zahltilo již nyní přetížené soudy prvního stupně. Takový soud by navíc jen těžko mohl vymezit, co v dovolání chybí z pohledu Nejvyššího soudu. Vláda připomněla judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, z níž plyne, že právo na přístup k soudu není absolutní a může podléhat omezením stanoveným vnitrostátním právem. Není nepřiměřené trvat na požadavku, aby osoba znalá práva dokázala sepsat podání zákonem požadovaným způsobem. Závěrem vláda dodala, že podle věcného záměru připravovaného civilního řádu soudního se do budoucna s vyloučením povinnosti vyzývat k odstranění vad dovolání nepočítá, nicméně dovolání bude založeno na odlišné koncepci.

15. Veřejná ochránkyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D. dopisem ze dne 27. 3. 2018 vyrozuměla Ústavní soud, že se rozhodla nevyužít svého procesního práva a do řízení nevstoupí.

16. Jak již bylo naznačeno výše, Ústavní soud požádal Nejvyšší soud o sdělení informací o nápadu jednotlivých soudců občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v jednotlivých měsících za období od 1. 1. 2012 do 31. 3. 2018, jakož i o počtu věcí vyřízených celkově a počtu dovolání odmítnutých pro vady celkově a jednotlivými soudci v jednotlivých měsících za stejné období. Nejvyšší soud ve svém sdělení ze dne 24. 4. 2018, podepsaném jeho předsedou prof. JUDr. Pavlem Šámalem, Ph.D., uvedl, že eviduje pouze údaje o počtu věcí rozhodnutých celkem v jednotlivých senátech a od roku 2015 též jednotlivými soudci za jednotlivé měsíce a o formě rozhodnutí (usnesení, rozsudek, rozhodnuto jinak). Z těchto údajů ani z informačního systému však nelze zjistit, jaký byl počet usnesení, jimiž bylo dovolání odmítnuto pro vady, oproti případům, v nichž bylo dovolání odmítnuto z jiného důvodu, respektive,

v nichž bylo usnesením meritorně rozhodnuto o dovolání směřujícím proti usnesení. Součástí sdělení byly výkazy za jednotlivé měsíce požadovaného období, z nichž však není patrné, jaký byl počet usnesení, jimiž bylo dovolání odmítnuto pro vady.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud se předně zabýval tím, zda jsou v dané věci splněny všechny procesní předpoklady k projednání návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy, které stanoví zákon o Ústavním soudu. Návrh zjevně splňuje veškeré zákonem stanovené formální náležitosti (§ 34 zákona o Ústavním soudu).

18. Podle § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu je návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení oprávněn podat senát Ústavního soudu v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti. Podle § 78 odst. 2 věty první zákona o Ústavním soudu dojde-li senát v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti k závěru, že zákon nebo jiný právní předpis anebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jsou v rozporu s ústavním zákonem, popřípadě se zákonem, jedná-li se o jiný právní předpis, řízení přeručí a podá návrh plénu na zrušení takového právního předpisu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) nebo b) Ústavy. Ústavní soud považuje uvedenou podmínku – obdobně jako v případě návrhu soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu – za splněnou, jestliže jde o zákon nebo jeho jednotlivé ustanovení, jejichž použití má být v dané věci bezprostřední, respektive nevyhnutelné [usnesení ze dne 23. 10. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 (U 39/20 SbNU 353)], a jež současně překáží tomu, aby bylo dosaženo žádoucího, tedy ústavně konformního výsledku [například náleze ze dne 6. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26; náleze ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 18].

19. Splnění uvedených podmínek v souvislosti s řízením o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. I. ÚS 2910/17 je navrhovatelem odůvodněno jeho právním názorem, že realizace práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny v případě podání dovolání, které nespĺňuje náležitost spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 ve spojení s § 237 občanského soudního řádu, vyžadovala, aby byl stěžovatel před odmítnutím dovolání poučen o této vadě návrhu a aby mu byla poskytnuta přiměřená lhůta pro její odstranění. K naplnění takto vymezeného požadavku dochází v občanském soudním řízení obecně postupem podle § 43 občanského soudního řádu. Ve věci stěžovatele však použití tohoto ustanovení vylučuje § 243b občanského soudního řádu, což je v něm vyjádřeno právě slovy „§ 43,“. Vyhovění ústavní stížnosti, jehož nosným důvodem by byl výše uvedený právní názor, tak závisí právě na posouzení ústavnosti § 243b občanského soudního řádu v části vyjádřené těmito slovy.

20. Dále je třeba uvést, že i kdyby byl opodstatněn závěr o neústavnosti vyloučení postupu podle § 43 občanského soudního řádu, jeho faktickou podmínkou by musel být také přiměřený časový prostor k odstranění nedostatku náležitosti dovolání. Ten však u dovolání podaného krátce před uplynutím zákonné lhůty k jeho podání zpravidla již nebude dán, protože podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu lze tuto náležitost doplnit jen před uplynutím lhůty pro podání dovolání. Podle platné zákonné úpravy nebyl dán tento prostor zcela jistě ani ve věci stěžovatele. Z tohoto důvodu

závisí vyhovění ústavní stížnosti také na posouzení ústavnosti tohoto ustanovení, a to v části první věty vymezené slovy „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 238 až 238a)“.

21. Navrhovatel tak byl v souvislosti s řízením o ústavní stížnosti stěžovatele oprávněn podat návrh na zrušení § 241b odst. 3 občanského soudního řádu ve slovech „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 238 až 238a)“ a § 243b občanského soudního řádu ve slovech „§ 43,“. V tomto rozsahu Ústavní soud zároveň neshledal důvod nepřípustnosti návrhu, ani důvod zastavení řízení o něm, pročež přistoupil k jeho posouzení.

22. Pokud jde o zbylou část věty první § 241b odst. 3 občanského soudního řádu, ve vztahu k ní nebylo dáno návrhové oprávnění navrhovatele, protože nedostatek ostatních v této větě uvedených náležitostí nebyl důvodem odmítnutí dovolání stěžovatele. Posouzení ústavnosti této části napadeného ustanovení by pro rozhodování navrhovatele o ústavní stížnosti nemělo žádný význam.

23. Ústavní soud dodává, že při posuzování návrhového oprávnění navrhovatele nehodnotil nezbytnost návrhu pro vyhovění ústavní stížnosti z toho hlediska, zda by k němu nemohlo dojít i z jiného důvodu než absence poučení o vadách dovolání a neposkytnutí přiměřené lhůty k jejich odstranění. Jakékoli úvahy v tomto ohledu by totiž již přesahovaly rámec řízení o zrušení napadených ustanovení a zasahovaly by do působnosti navrhovatele jakožto senátu příslušného k projednání a rozhodnutí o ústavní stížnosti. Ten by jimi navíc stejně nebyl vázán. Ústavní soud se tak v tomto řízení nezabýval ani otázkou, zda dovolání stěžovatele skutečně mělo vady. Pro závěr o návrhovém oprávnění navrhovatele bylo podstatné pouze to, že Nejvyšší soud odmítl dovolání právě pro jeho vady, a tudíž případný závěr o neústavnosti napadených ustanovení by stěžovateli mohl umožnit jejich odstranění na základě výzvy soudu.

V.

Posouzení kompetence a ústavnosti procedury přijetí napadených zákonných ustanovení

24. Podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony.

25. Ustanovení § 241b odst. 3 první věty a § 243b občanského soudního řádu se staly v nyní účinném znění součástí tohoto zákona nabytím účinnosti jeho novely provedené zákonem č. 404/2012 Sb. Prvně uvedené ustanovení bylo následně ještě změněno zákonem č. 293/2013 Sb., tato změna se ovšem týkala pouze nahrazení slov „po dobu“ slovy „v průběhu“, přičemž se nedotkla té jeho části, která je předmětem posouzení ústavnosti v tomto řízení.

26. Za této situace se Ústavní soud zabýval pouze ústavností procedury přijetí zákona č. 404/2012 Sb. V této souvislosti konstatuje, že Parlament měl ve smyslu čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k přijetí tohoto zákona. Jak vyplývá z vyjádření komor i veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu, návrh uvedeného zákona (Poslanecká sněmovna, 6. volební období, 2010-2013, sněmovní tisk 686) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 18. 5. 2012. Ta jej schválila v třetím

čtení dne 26. 9. 2012 na své 46. schůzi (usnesení č. 1316), když pro něj hlasovalo 125 ze 149 přítomných poslanců, 22 bylo proti a 2 se hlasování zdrželi. Senát projednal a schválil návrh zákona (Senát, 8. funkční období, 2010-2012, senátní tisk 421) dne 24. 10. 2012 na své 26. schůzi (usnesení č. 750). Pro hlasovalo 43 z 50 přítomných senátorů, 7 se hlasování zdrželo. Přijatý zákon byl doručen prezidentovi republiky dne 31. 10. 2012 a následně jím byl v Ústavou předepsané lhůtě podepsán. K vyhlášení zákona došlo ve Sbírce zákonů dne 27. 11. 2012 v částce 148 pod č. 404/2012 Sb. Uvedená zjištění postačují k závěru, že zákon byl přijat ústavně předepsaným způsobem, což nebylo ze strany účastníků řízení nijak rozporováno.

VI.

Znění napadených ustanovení a související právní úprava

27. Pro účely dalšího přezkumu považuje Ústavní soud za žádoucí jednak uvést znění napadených ustanovení, jednak vysvětlit jejich smysl a kontext z hlediska zákonné úpravy dovolání jako celku. Předně jde o § 241b odst. 3 občanského soudního řádu, jehož první větu navrhuje zrušit navrhovatel a jež Ústavní soud přezkoumává v rozsahu vymezeném slovy „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a)“. Toto ustanovení sice bylo po vydání ústavní stížnosti napadeného usnesení Nejvyššího soudu doplněno novelou provedenou zákonem č. 296/2017 Sb., jež nabyla účinnosti dne 30. 9. 2017, o větu třetí, ve zbytku však zůstalo nezměněno. Jeho platné znění je následující:

„§ 241b

...

(3) Dovolání, které neobsahuje údaje o tom, v jakém rozsahu se rozhodnutí odvolacího soudu napadá, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a) nebo které neobsahuje vymezení důvodu dovolání, může být o tyto náležitosti doplněno jen v průběhu trvání lhůty k dovolání. Nebyla-li v době podání dovolání splněna podmínka uvedená v § 241, běží tato lhůta až po uplynutí lhůty, která byla dovolateli určena ke splnění této podmínky; požádal-li však dovolatel před uplynutím lhůty o ustanovení zástupce (§ 30), běží lhůta podle věty první znovu až od právní moci usnesení, kterým bylo o této žádosti rozhodnuto. Nebyl-li nedostatek podmínky uvedené v § 241 ani ve lhůtě určené ke splnění této podmínky odstraněn, předseda senátu soudu prvního stupně dovolací řízení zastaví.“

28. Ustanovení § 241b občanského soudního řádu upravuje úkony, které činí soud prvního stupně v dovolacím řízení, včetně jeho postupu za účelem odstranění nedostatku právního zastoupení dovolatele. Z hlediska řízení o návrhu na zrušení napadených ustanovení je podstatné, že § 241b odst. 3 věta první občanského soudního řádu vylučuje možnost doplnění v ní uvedených obsahových náležitostí dovolání po uplynutí lhůty k dovolání. Dovolatel tak musí v této lhůtě jednoznačně vymezit rozsah, v jakém se domáhá zrušení rozhodnutí odvolacího soudu. Rovněž musí označit důvod dovolání, jímž může být podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu pouze skutečnost, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Nakonec musí dovolatel uvést, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. S výjimkou případů uvedených v § 238a občanského soudního řádu proto musí vždy konkretizovat alespoň jeden z předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu a vysvětlit, z jakého důvodu má být v případě jeho dovolání splněn. Podle § 237 občanského soudního řádu, není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí,

jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

29. Splnění uvedených požadavků, včetně požadavku zhodnotit právní posouzení věci odvolacím soudem z hlediska rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, má zajistit povinné zastoupení dovolatele advokátem, případně notářem, podle § 241 odst. 1 občanského soudního řádu. Výjimku z této povinnosti stanoví odstavce 2 tohoto ustanovení u fyzických osob, jestliže mají právnické vzdělání. Další výjimky se pak týkají jednání za právnickou osobu, stát, obec či vyšší územní samosprávný celek, a to za předpokladu, že osoba, která je za tyto subjekty oprávněna jednat podle § 21, 21a, 21b nebo § 26a odst. 3 občanského soudního řádu, má právnické vzdělání.

30. Jak vyplývá z § 240 a § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu, zákon neumožňuje prominout zmeškání lhůty pro doplnění výše uvedených obsahových náležitostí. Podle třetí věty posledně uvedeného ustanovení se však v případech, kdy bylo dovolání podáno dovolatelem bez zastoupení advokátem, případně notářem, a zároveň bez právnického vzdělání, odvíjí počátek této lhůty až od uplynutí lhůty stanovené soudem k odstranění tohoto nedostatku. Soud prvního stupně podle § 241b odst. 2 ve spojení s § 104 odst. 2 občanského soudního řádu učiní vhodná opatření k odstranění nedostatku podmínek řízení. Ta budou s ohledem na § 241b odst. 3 věty druhé zahrnovat poučení dovolatele o nutnosti jeho zastoupení nebo doložení právnického vzdělání a stanovení příslušné lhůty, ve které tak má učinit. Požádá-li dovolatel o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu, podle věty třetí tohoto ustanovení začne lhůta pro doplnění předmětných obsahových náležitostí běžet až od právní moci usnesení, kterým bylo o této žádosti rozhodnuto. Povinnost soudu učinit uvedená opatření neplatí, bylo-li dovolání podáno opožděně, někým, kdo k dovolání není oprávněn, nebo směřuje-li proti rozhodnutí, proti němuž není dovolání podle § 238 občanského soudního řádu přípustné.

31. Návrh navrhovatele dále směřuje proti § 243b občanského soudního řádu, a to v části vymezené slovy „§ 43,“. Toto ustanovení zní:

„§ 243b

Pro dovolací řízení platí přiměřeně ustanovení o řízení před soudem prvního stupně, není-li stanoveno jinak; ustanovení § 43, 92, 95 až 99 a 107a však pro dovolací řízení neplatí.“

32. Podle § 43 odst. 1 občanského soudního řádu předseda senátu usnesením vyzve účastníka řízení, aby bylo opraveno nebo doplněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo které je nesrozumitelné nebo neurčité. K opravě nebo doplnění podání určí lhůtu a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést. Odstavec 2 pak stanoví, že není-li přes výzvu předsedy senátu podání řádně opraveno nebo doplněno a v řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat, soud usnesením podání, kterým se zahajuje řízení, odmítne. K ostatním podáním soud nepřihlíží, dokud nebudou řádně opravena nebo doplněna. O těchto následcích musí být účastník poučen. Pro řízení před dovolacím soudem je třeba poznamenat, že § 241b odst. 1 odkazuje na § 209 občanského soudního řádu, jenž stanoví, že o odstranění případných vad podání se postará předseda senátu soudu prvního stupně.

VII.

Vyloučení poučovací povinnosti o náležitosti dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje předpoklady jeho přípustnosti, a možnosti jejího následného doplnění z hlediska základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny

33. Posouzení opodstatněnosti návrhu navrhovatele závisí na zodpovězení otázky, zda součástí základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je v případě dovolání podle občanského soudního řádu také právo dovolatele být poučen o tom, že jeho dovolání nesplňuje náležitost spočívající ve vymezení, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, a dále právo odstranit tento nedostatek v přiměřené lhůtě.

34. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Součástí tohoto postupu jsou veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci a aby při tom mohl zohlednit jím předestřená tvrzení a důkazy. Tyto požadavky mají sloužit především zajištění řádného chodu spravedlnosti a ochraně právní jistoty účastníků právních vztahů. Jednotlivě ani ve svém celku zároveň nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) dotýkalo v samotné jeho podstatě a fakticky by znemožňovalo jeho uplatnění [například náleze ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319)]. Jsou-li v konkrétním případě splněny předpoklady projednání návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající tomuto základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

35. Součástí záruk spravedlivého procesu plynoucích z čl. 36 odst. 1 Listiny, jež jsou imanentní součástí práva na soudní ochranu, je i povinnost obecných soudů poučit účastníky řízení o jejich procesních právech a povinnostech [náleze ze dne 31. 5. 1994 sp. zn. III. ÚS 65/93 (N 27/1 SbNU 213); z recentní rozhodovací praxe například náleze ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 1237/15 (N 43/80 SbNU 531) nebo náleze ze dne 10. 8. 2017 sp. zn. I. ÚS 615/17]. Smyslem této poučovací povinnosti, jejímž zákonným vyjádřením ve vztahu k občanskému soudnímu řízení jsou především § 5 a 43 občanského soudního řádu, je zajistit, aby účastník řízení neutrpěl újmu na svých právech toliko v důsledku neznalosti procesního práva. Skutečná možnost domáhat se svého práva u soudu totiž předpokládá, že účastník řízení nebude sankcionován za nesplnění svých procesních povinností, aniž by se mu o nich dostalo předtím konkrétního poučení a byla mu dána možnost tento stav napravit. Bylo by v rozporu s podstatou a smyslem práva na soudní ochranu, jestliže by k jejímu odepření docházelo na základě přepjatého formalismu při výkladu a použití procesních předpisů [srov. náleze ze dne 11. 7. 1996 sp. zn. III. ÚS 127/96 (N 68/5 SbNU 519)]. Poučovací povinnost slouží i naplnění principu rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, z něhož současně plynou i její meze [náleze ze dne 19. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 104/96 (N 84/6 SbNU 105); z recentní rozhodovací praxe například náleze ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. I. ÚS 4004/14 (N 174/78 SbNU 593)].

36. Uvedená východiska se uplatní i v případě dovolání podle občanského soudního řádu. Z ústavního pořádku sice neplyne nárok na dovolání či jiný mimořádný opravný prostředek, pokud je však právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout

mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [nález ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Výjimkou není ani rozhodování dovolacího soudu o tom, zda je dán důvod pro odmítnutí dovolání pro vady podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, a to i tehdy, jestliže dovolání nesplňuje náležitost spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladu přípustnosti dovolání, a tato vada nebyla odstraněna ve lhůtě podle § 241b odst. 3 občanského soudního řádu [nález ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527), bod 18].

37. Náležitost dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, má za cíl zajistit, aby se advokát, případně notář, a nevyžaduje-li se zastoupení advokátem, pak sám dovolatel, ještě před podáním dovolání seznámil s relevantní rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a zvážil, zda s ohledem na tuto praxi má podání dovolání vůbec význam [stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (460/2017 Sb.), bod 32]. Ačkoli dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, který, stejně jako jiné procesní prostředky, slouží ochraně subjektivních práv jednotlivců, současně má za cíl především sjednocování judikatury obecných soudů. Věcné posouzení dovolání spočívající v právním posouzení věci dovolatele je podmíněno nejen tvrzením, že odvolací soud dospěl ve věci k nesprávnému právnímu posouzení, ale též vymezením vztahu tohoto právního posouzení ke stávající rozhodovací praxi dovolacího soudu. Právě od tohoto vztahu se pak odvíjí, zda bude dovolání posouzeno meritorním rozhodnutím, nebo toliko zjednodušenou formou, tedy v rámci posouzení přípustnosti dovolání, jež má nicméně v případě předpokladů přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu povahu kvazimeritorního posouzení. Formálně sice ústí do závěru o nepřípustnosti dovolání, fakticky je však podstatou posouzení těchto předpokladů přípustnosti dovolání rovněž jeho opodstatněnost. Vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, tak představuje jeho obsahovou náležitost, jejímž prostřednictvím je společně s dovolacím důvodem vymezen procesní rámec přezkumu ze strany dovolacího soudu.

38. Ustanovení § 243b občanského soudního řádu vylučuje povinnost soudu prvního stupně vyzvat dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu k odstranění vad dovolání, jestliže dovolání neobsahuje některé zákonem stanovené obsahové náležitosti, včetně náležitosti výše zmíněné. Toto ustanovení dotváří zákonem stanovený postup, jímž se dovolatel může domáhat soudní ochrany svých práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny, současně však právo na soudní ochranu omezuje v jednom z jeho komponentů, jímž je právo být ze strany soudu poučen o procesních právech a povinnostech. Činí tak z důvodu, aby bylo uplynutím lhůty k dovolání, v jejímž rámci lze podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu doplnit předmětnou náležitost dovolání, postaveno najisto, z hlediska jakých důvodů, vycházejících z identifikace zákonem vymezeného vztahu k rozhodovací praxi dovolacího soudu, má být rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumáno. Dovolací soud, stejně jako účastníci řízení, se pak již v průběhu řízení zabývají výlučně takto řádně předestřenyými dovolacími důvody, čímž se racionalizuje a zpřehledňuje, a tím také zrychluje, dovolací řízení jako celek. Nepochybně jde o legitimní cíl, jehož dosažení jsou napadená ustanovení způsobilá.

39. Pokud jde o přiměřenost předmětného omezení, je zjevné, že vymezení vztahu právních závěrů odvolacího soudu k rozhodovací praxi dovolacího soudu je otázkou odbornou, vyžadující podrobnější znalost práva, kterou obecně nelze u jednotlivců bez

právníckého vzdělání předpokládat. Samotné vyloučení poučovací povinnosti by tak mohlo mít za následek výrazné ztížení přístupu k dovolacímu soudu, neboť pro řadu dovolatelů by mohlo jít o podmínku jen stěží splnitelnou. Otázku přiměřenosti omezení poučovací povinnosti je však třeba hodnotit ve spojení s povinností dovolatele být v dovolacím řízení zastoupen advokátem, případně notářem. Pakliže je dovolatel takto zastoupen, lze předpokládat, že advokát nebo notář, který přijal jeho zastupování, si je vědom zákonných náležitostí dovolání, dokáže se zorientovat v rozhodovací praxi dovolacího soudu a je schopen dovolání formulovat způsobem, aby dostalo zákonným požadavkům. Stejný předpoklad je dán i u osob, které s ohledem na své právnícké vzdělání, respektive právnícké vzdělání osoby oprávněné za ně jednat, nemusí být zastoupeny advokátem.

40. Uvedené neznámá, že by se poučovací povinnost nemusela vůbec uplatnit v případech, kdy účastník řízení je zastoupen advokátem nebo notářem [srov. náleze dne 6. 6. 1995 sp. zn. I. ÚS 151/94 (N 27/3 SbNU 197)]. V případě dovolacího řízení ovšem nutno zohlednit jeho povahu řízení o mimořádném opravném prostředku, v němž jde primárně o řešení právních otázek. Efektivní a bezporuchový průběh dovolacího řízení vyžaduje, aby v něm účastníci vystupovali orientovaně a účelně, a v tomto smyslu na ně klade zvláštní odborné nároky. Povinné zastoupení advokátem nebo notářem je tak pro dovolatele dostatečnou zárukou, že v dovolacím řízení budou jeho práva chráněna, včetně toho, že dovolání bude splňovat zákonné náležitosti (srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, bod 35). V této souvislosti lze zdůraznit, že povinnost advokáta důsledně využívat všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné, je stanovena již v § 16 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii. Jakékoli poučení takto zastoupeného dovolatele by navíc kromě sdělení, že v dovolání nebylo řádně vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, nemohlo obsahovat nic jiného než citaci zákonného vymezení této náležitosti, což lze ve vztahu k advokátům, notářům či osobám majícím právnícké vzdělání považovat za nadbytečné. Za této situace není důvod, aby se v případě dovolání podaného prostřednictvím advokáta nebo notáře, nebo dovolatelem s právníckým vzděláním, musela uplatnit i poučovací povinnost o předmětné náležitosti dovolání.

41. Poučovací povinnost nadále trvá u dovolatele, který podal dovolání bez zastoupení advokátem nebo notářem, ačkoli zastoupen být měl. Její podstatou je především poučení o nutnosti být zastoupen podle § 241b odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Jak již bylo uvedeno výše, teprve uplynutím lhůty ke splnění této podmínky, případně právní mocí rozhodnutí o žádosti o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu, začne plynout lhůta odpovídající lhůtě k dovolání, v jejímž rámci lze doplnit jeho obsahové náležitosti. Občanský soudní řád tudíž vytváří dostatečný prostor k tomu, aby si dovolatel bez právníckého vzdělání, který není řádně zastoupen advokátem nebo notářem, po výzvě soudu takového zastoupení zajistil a nebyl tak zkrácen na možnosti podat dovolání.

42. Je pak už jen logickým důsledkem, že pokud ob stojí jako ústavně konformní v § 243b občanského soudního řádu stanovené vyloučení povinnosti soudu poučit dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu o nedostatku náležitosti dovolání spočívající ve vymezení, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, pak musí rovněž obstát i vyloučení možnosti doplnit tuto náležitost po uplynutí lhůty k dovolání podle § 241b odst. 3 věty první občanského soudního řádu. Neexistuje žádný

důvod, pro který by lhůta dvou měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu neměla být pro advokáta nebo notáře, případně pro osobu s právnickým vzděláním, dostatečná k podání řádného dovolání.

43. Ústavní soud tak shrnuje, že povinnost doplnit náležitost dovolání spočívající ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti, ve lhůtě pro podání dovolání podle § 241b odst. 3 první věty občanského soudního řádu, stejně jako z § 243b občanského soudního řádu plynoucí neexistence povinnosti soudu vyzvat dovolatele podle § 43 občanského soudního řádu, aby ve stanovené lhůtě odstranil vadu dovolání, kterou je absence řádného vymezení této náležitosti, jsou součástí zákonem stanoveného postupu, jímž se jednotlivec může v dovolacím řízení domáhat soudní ochrany ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. V obou případech jde o zákonnou úpravu podmínek přístupu k soudu, jež sledují legitimní cíl, kterým je racionalizace, zpřehlednění a zrychlení dovolacího řízení a jsou způsobilé tohoto cíle dosáhnout. Není s nimi přitom spojeno takové omezení přístupu k soudu, které by nerespektovalo podstatu a smysl základního práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, tedy, jež by účastníkům odvolacího řízení, v jejichž případě zákon stanoví přípustnost dovolání za podmínek podle § 237 občanského soudního řádu, ztěžovalo přístup k dovolacímu soudu způsobem, který by byl nepřiměřený či by jej dokonce fakticky znemožňoval. Požadavek zastoupení advokátem či notářem nebo právníkého vzdělání dovolatele podle § 241 občanského soudního řádu společně s dvouměsíční lhůtou k dovolání podle § 240 odst. 1 občanského soudního řádu, jež se odvíjí ode dne doručení rozhodnutí odvolacího soudu, představují dostatečnou záruku, že výše uvedená náležitost bude moci být splněna. Soud prvního stupně je v této souvislosti podle § 241b odst. 2 a 3 občanského soudního řádu navíc povinen poskytnout dovolateli, jenž nesplňuje podmínku zastoupení či právníkého vzdělání, přiměřenou lhůtu k zajištění zastoupení advokátem či notářem nebo k podání žádosti o ustanovení zástupce podle § 30 občanského soudního řádu.

44. Závěrem Ústavní soud poznamenává, že jádrem návrhu navrhovatele je především jeho pochybnost ohledně určitosti či předvídatelnosti zákonných předpokladů přípustnosti dovolání, jak jsou vymezeny v § 237 občanského soudního řádu. I kdyby však takovýto nedostatek skutečně byl dán, což Ústavní soud netvrdí, a dovolatelé by ani v případě zastoupení nemohli předvídat, zda jimi podané dovolání splňuje zákonem stanovené náležitosti, pak takto formulované námitky neústavnosti zákonné úpravy dovolání nelze směřovat do napadených ustanovení občanského soudního řádu, jejichž „odstranění“ by na těchto nedostatcích beztak nemohlo nic změnit. Nanejvýš by dovolatelům otvíralo prostor k tomu, aby bez jakékoli garance výsledného posouzení zkusili dovolání formulovat ještě jednou.

VIII.

Závěr

45. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud rozhodl podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu o odmítnutí návrhu navrhovatele na zrušení § 241b odst. 3 občanského soudního řádu ve slovech „v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 238 až 238a)“ a § 243b občanského soudního řádu ve slovech „§ 43,“ pro zjevnou neopodstatněnost. Ve zbylém rozsahu odmítl návrh na zrušení § 241b odst. 3 první věty občanského soudního řádu jako podaný osobou k tomu zjevně neoprávněnou. V souladu s § 11 odst. 2 písm. k)

zákona o Ústavním soudu a čl. 1 odst. 2 písm. b) rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014 č. Org. 24/14 o atrahování působnosti, publikovaného jako sdělení Ústavního soudu č. 52/2014 Sb., tak učinil v plénu.

46. Odmítnutím návrhu přijal Ústavní soud návrh rozhodnutí, který se podstatně liší od návrhu původní soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové, aby bylo o návrhu navrhovatele rozhodnuto vyhovujícím nálezem. Předseda Ústavního soudu proto podle § 55 zákona o Ústavním soudu pověřil vypracováním usnesení (a tím určil novým soudcem zpravodajem) soudce Pavla Rychetského.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 12. března 2019

Pavel Rychetský v. r.
předseda Ústavního soudu

Za správnost vyhotovení:
Jitka Chmelová

Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudců Vojtěcha Šimíčka, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka k výroku i odůvodnění usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/18 ze dne 12. 3. 2019

1. Z čl. 36 odst. 1 Listiny, který každému garantuje právo domáhat se svého práva u soudu stanoveným způsobem, vyplývá, že podmínky a podrobnosti stanoví zákon (čl. 36 odst. 4 Listiny). Onen stanovený způsob je obvykle obsažen v procesních předpisech a je v zásadě na zákonodárci, jaká konkrétní pravidla (lhůty, obsahové a formální náležitosti podání, soudní poplatky a další) pro přístup k soudům stanoví. Z hlediska ochrany základních práv a svobod je ovšem nezbytné, aby jednotlivé podmínky, za nichž je možné se soudní ochrany domáhat, sledovaly legitimní cíl a byly vůči tomuto cíli přiměřené. Právě uvedené platí také pro požadavky, jimiž zákonodárce podmiňuje přístup k řádným a mimořádným opravným prostředkům. Z povahy těchto prostředků, jakož i ze skutečnosti, že tyto prostředky nejsou garantovány ústavním pořádkem, pak samozřejmě vyplývá, že zákonodárce má v tomto směru daleko širší možnost uvážení. Jak Ústavní soud v citovaném plenárním stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 shrnul, mimořádný opravný prostředek v podobě dovolání mívají (za splnění dalších podmínek) účastníci řízení k dispozici poté, co jejich věc byla již minimálně dvakrát posouzena soudy nižších stupňů, a nyní žádají, aby se jí zabýval přímo Nejvyšší soud, tedy jeden z vrcholných orgánů soudní moci v České republice (čl. 92 Ústavy). Nezpochybujeme nikterak, že již jen z právě uvedeného je zřejmé, že přístup k dovolacímu řízení může zákonodárce podmínit řadou požadavků, a to včetně požadavků kladených na formu a obsah podání, které účastník řízení Nejvyššímu soudu předkládá. Tyto požadavky mohou směřovat mimo jiné i k omezení počtu podaných dovolání a ke zvýšení kvality těch dovolání, která se účastníci odvolacího řízení rozhodnou podat v případě, že jim to zákon umožňuje. Efektivně fungující Nejvyšší soud pak totiž sjednocováním judikatury přispívá i k vyšší kvalitě rozhodování nižších soudů.

2. Sledovanému účelu sjednocení judikatury v právně složitých a zatím nerozhodnutých věcech však napadená právní úprava nepřispívá. Ustanovení § 241b odst. 3 věty první o. s. ř. fakticky vylučuje vůbec možnost k odstranění vad vyzvat, neboť pokud dovolání není podáno s výrazným předstihem před uplynutím lhůty k tomu určené (§ 240 odst. 1), je spíše nepravděpodobné, že by soudy dovolání administrativně zpracovaly a vyhodnotily, zda netrpí vadami, v takovém předstihu, aby bylo vůbec možné k nápravě vad vyzvat a dovolatel měl možnost ji realizovat. Například ve věci projednávané II. senátem bylo rozhodnutí odvolacího soudu stěžovateli doručeno dne 23. 3. 2017 a dovolání bylo podáno dne 22. 5. 2017, tedy předposlední den lhůty. Obecné soudy proto neměly nejen povinnost, ale ani možnost stěžovatele usnesením vyzvat, aby své dovolání, které neobsahovalo všechny stanovené náležitosti, opravil nebo doplnil. Stěžovatel tedy ztratil nárok na projednání věci dovolacím soudem a v důsledku i na projednání své věci Ústavním soudem. Bylo-li totiž dovolání odmítnuto dovolacím soudem jako vadné, nebyly efektivně vyčerpány všechny opravné prostředky, které stěžovateli právní řád k ochraně jeho práv poskytuje (k tomu srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3209/08 ze dne 22. 1. 2009; usnesení sp. zn. I. ÚS 1489/08 ze dne 16. 7. 2009; a zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, citované výše).

3. Byť i je úkolem Nejvyššího soudu projednání sporů, které jsou právně složité, a zajištění jednoty a zákonnosti rozhodování (§ 14 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích), nelze odhlédnout od toho, že účastník řízení svým dovoláním vždy

sleduje ochranu svých subjektivních práv bez ohledu na to, jaký jiný účel řízení o mimořádném opravném prostředku sleduje. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury. Tento účel nemůže převážet nad ochranou subjektivních práv účastníka řízení tak, že se ochrana subjektivního práva zcela vyprázdní a tento účastník se stává pouze jakýmsi „dodavatelem materiálu“ pro sjednocování judikatury, nýbrž je třeba hledat vztah přiměřené rovnováhy mezi omezením práva na přístup k soudu a tímto účelem, který současně reprezentuje veřejný zájem, jímž je v daném případě zajištění souladné aplikace a interpretace podústavního práva obecnými soudy [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)]. Takovýto výklad by byl v rozporu s čl. 4 Ústavy, ukládajícím všem částem soudní moci povinnost chránit základní práva a svobody.

4. Ustanovení vylučující užití § 43 o. s. ř. v dovolacím řízení má dle názoru většiny i důvodové zprávy k aktuálnímu znění napadených ustanovení zvýšit efektivitu a hospodárnost řízení a urychlit jej. V důvodové zprávě je konkrétně uvedeno, že cílem je „*usnadnit Nejvyššímu soudu práci s podanými dovoláními*“ (viz Důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb., sněmovní tisk č. 686/0, Poslanecká sněmovna, 6. volební období, 2010-2013, dostupné z www.psp.cz). Takto formulovaný účel právní úpravy ovšem považujeme za nepřipustný. Cílem právní úpravy nemůže být pouhé usnadnění práce státního orgánu, a to na úkor jeho primárního úkolu, kterým je poskytování ochrany právům jednotlivce. Cíl spočívající ve zvýšení efektivity vyřizování dovolání Nejvyšším soudem naopak lze považovat za legitimní.

5. Napadená ustanovení podle názoru většiny úzce souvisí s povinností dovolatelů být před dovolacím soudem právně zastoupen (§ 241 o. s. ř.), jež má přispívat ke kvalitě podávaných dovolání. Avšak ani stanovením povinného zastoupení advokátem nebo notářem, případně právního vzdělání dovolatele, v řízení o dovolání není možnost podání vadného dovolání vyloučena. Přestože obecně by advokát jistě měl být schopen dovolání řádně podat, není tomu tak vždy, o čemž svědčí výskyt dovolání odmítnutých Nejvyšším soudem pro vady. Lze doplnit, že v některých evropských zemích potřebuje advokát pro zastupování klientů před vysokými soudy speciální vzdělání. Tak je tomu například ve Francii, kde v řízení před *Cour de cassation* mohou jako *Avocats aux Conseils* účastníky zastupovat pouze specializovaní advokáti. V České republice ovšem takové omezení neplatí. To pak v některých případech nevyhnutelně může vést k tomu, že advokát, který se nutně nespecializuje na specifika řízení před Nejvyšším soudem, podá vadné dovolání, na což však nakonec doplatí sám dovolatel. Pokud právní řád nestanovuje speciální požadavky pro advokáty, kteří zastupují klienty před Nejvyšším soudem, nelze předpokládat, že všichni advokáti budou podávat bezvadná dovolání, neboť jde o podání mimořádná a formálně velmi složitá.

6. Skutečností, že právní zastoupení advokátem nemusí být nutně spojeno s vyšší kvalitou právního podání, si ostatně byl vědom i zákonodárce, neboť z důvodové zprávy k zákonu č. 404/2012 Sb. se podává, že se „*velmi často objevují případy, kdy kvalita dovolání sepsaných advokáty je na opravdu nízké úrovni. Nejčastěji se jedná o dovolání, v nichž advokáti zaměňují ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání s dovolacími důvody, dále jde o dovolání, jež zcela postrádají právní kvalifikaci dovolacích důvodů, v neposlední řadě jde pak o souběžné uplatnění všech taxativně vypočtených dovolacích důvodů v občanském soudním řádu, aniž by v textu dovolání bylo provedeno obsahové rozlišení jednotlivých dovolacích důvodů z hlediska užití argumentace v podaném dovolání. Exemplárními případy jsou potom*

dovolání, při kterých advokát zcela rezignuje na vlastní práci s dovoláním tím, že se pouze ztotožní s podáním vypracovaným účastníkem řízení, jehož zastupuje.“. Z citované důvodové zprávy tedy plyne, že zákonodárce věděl, že dovolání sepsaná advokáty jsou často nekvalitní. Možnost odstranění vad dovolání postupem podle § 43 o. s. ř. tedy zákonodárce vyloučil navzdory tomu, že sám konstatoval, že povinné právní zastoupení není zárukou kvalitních podání, a to dokonce za situace, kdy oproti předchozí právní úpravě ještě zpřísnil požadavky na obsahové náležitosti dovolání o vymezení předpokladů jeho přípustnosti.

7. V důsledku napadené právní úpravy jsou dovolatelé vystaveni situaci, kdy právní řád na jednu stranu stanoví podmínku povinného zastoupení advokátem, aby byly chráněny zájmy dovolatelů v právně a formálně složitém řízení před Nejvyšším soudem, zároveň však připouští, aby dovolatelé doplatili bez možnosti nápravy na chyby způsobené svými advokáty. Jakkoliv se v případech odmítnutí dovolání pro vady teoreticky může dovolatel, který nebyl v řízení neúspěšný z důvodu pochybení advokáta, domáhat náhrady škody, kterou mu tím advokát způsobil, ve skutečnosti je taková možnost spíše iluzorní.

8. Požadavky kladené na klienta, který se domáhá náhrady škody po advokátovi, který jej zastupoval v jiném řízení, jsou ostatně podle judikatury Nejvyššího soudu velmi přísné. Z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1734/2016 ze dne 27. 9. 2017 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na <http://nsoud.cz/>) se podává, že úprava odpovědnosti advokáta za škodu způsobenou při výkonu advokacie vyplývá ze zvýšených nároků, jež jsou na advokátní stav kladeny z důvodu vyšší míry rizika spojené s jejich činností a z důvodu nezbytnosti zajištění důvěry ve vztahu mezi advokátem a klientem. Odpovědnost advokáta je v § 24 zákona č. 85/1996, o advokacii, vymezena poměrně široce, má však svoje limity vyplývající z charakteru výkonu advokacie, a nastupuje proto až tehdy, pokud bylo prokázáno, že advokát nesplnil, resp. porušil svoji povinnost, kterou od něj lze s ohledem na ustanovení § 16 a § 1 odst. 2 zákona o advokacii důvodně očekávat, tedy zejména znalost právních předpisů, schopnost jejich logické a vhodné aplikace, důsledné zastupování klienta, obstarávání jeho záležitostí podle smlouvy o poskytování právních služeb a provádění činností úzce souvisejících. V rozsudku sp. zn. 25 Cdo 2789/2006 ze dne 18. 1. 2007 Nejvyšší soud uvedl, že předpokladem vzniku nároku na náhradu škody je zjištění, že pochybení advokáta je hlavní a rozhodující příčinou vzniklé majetkové újmy. Je proto třeba zodpovědět otázku, zda by v případě, že by žalovaný advokát své povinnosti při výkonu advokacie neporušil, skutečně došlo k rozmnožení majetkových hodnot žalobce v rozsahu požadované náhrady. Podle usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1862/2001 ze dne 26. 2. 2003 musí být v řízení jednoznačně zjištěno splnění předpokladů odpovědnosti za škodu. Důkazní povinnost má v tomto směru poškozený. V minulosti například neuspěl se svou žalobou na náhradu škody klient, kterému advokát zamlčel doručení rozhodnutí dovolacího soudu, čímž mu znemožnil přístup k Ústavnímu soudu a případně též k Evropskému soudu pro lidská práva, protože podle obecných soudů tento klient neprokázal, že by jinak byl býval v těchto řízeních úspěšný (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3046/2016 ze dne 29. 11. 2016). Klient, jehož advokát pochybil při podání dovolání, by tedy nejprve musel podle aktuální judikatury Nejvyššího soudu prokázat, že by býval byl u dovolacího soudu nebýt pochybení advokáta úspěšný, což ovšem v některých případech (zejména tehdy, domáhá-li se dovolatel přehodnocení judikatury dovolacího soudu) může představovat úkol téměř nemožný.

9. Nad to se Nejvyšší soud často zabývá případy účastníků, kteří jsou ve slabším postavení, zaměstnanci, spotřebitelé apod. I tito účastníci plní své zákonné povinnosti, platí náklady spojené se svým právním zastoupením, ale v případě, kdy se jim nevydaří provést „správnou“ volbu dobrého advokáta, schopného kvalitně odůvodnit jejich dovolání, tak bez dalšího ztratí jak možnost ochrany svých práv Nejvyšším soudem, tak i potažmo Ústavním soudem.

10. Napadené ustanovení ani jinak nemíří k zefektivnění činnosti Nejvyššího soudu, jehož primárním úkolem je rozhodování složitých právních otázek a zajišťování jednoty a zákonnosti rozhodování soudů. Pokud totiž Nejvyšší soud vadná dovolání automaticky odmítá, nemůže se zabývat ani dovoláními, která pokud by byla na výzvu řádně opravena, splňovala by jeden z předpokladů přípustnosti dovolání dle § 237 o. s. ř. To znamená, že Nejvyšší soud nemá možnost zabývat se meritorně dovoláními podanými ve věcech, při jejichž posuzování skutečně došlo k pochybení odvolacích soudů, jež se při řešení rozhodné právní otázky odchýlily od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo ve věcech, v nichž šlo o právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, anebo sice již byla dovolacím soudem vyřešena, ale je namísto ji nyní posoudit jinak. Pokud z důvodů vad podání Nejvyšší soud v takových případech dovolání neprojedná, je tak potlačena funkce dovolacího řízení spočívající v zajištění jednoty a zákonnosti soudního rozhodování a vyřešení zásadních právních otázek.

11. Ostatně lze poukázat i na samu věc posuzovanou II. senátem. Tam sice dovolání stěžovatele formálně vzato skutečně nedostálo požadavkům vymezit konkrétní právní otázku, která měla být posouzena odvolacím soudem chybně, a spatřovaný předpoklad přípustnosti dovolání; nicméně toto dovolání nebylo zpracováno ledabyle, ale bylo sepsáno pečlivě, stěžovatel projevil snahu naplnit zákonné požadavky a z dovolání bylo patrné, jaký postup odvolacího soudu je zpochybňován. Dovolání nebylo pouhým nesouhlasem s rozhodnutími nižších soudů či polemikou se skutkovými závěry; stěžovatel v něm předstřel vlastní právní argumentaci. V dané věci se přitom jednalo *prima facie* o důležitou právní problematiku ochrany spotřebitele, která by si zasloužila jednoznačné věcné rozhodnutí Nejvyššího soudu.

12. Pokud by se tedy i v dovolacím řízení užilo ustanovení § 43 o. s. ř., mohl by stěžovatel opravit své dovolání a formálně a jednoznačně vymezit předpoklad jeho přípustnosti i konkrétní právní otázku, kterou měl odvolací soud vyřešit nesprávně vyřešit. Nejvyšší soud by pak měl možnost zhodnotit, zda byla ona rozhodná právní otázka vyřešena v souladu s jeho dosavadní judikaturou, případně by mohl vyřešit právní otázku dosud neřešenou nebo rozhodovanou rozdílně, a tím přispět ke sjednocení judikatury v souladu se svou primární funkcí. Krom toho by se při tomto postupu stěžovatel, respektive jeho právní zástupce, musel též důkladněji seznámit s judikaturou Nejvyššího soudu (za účelem řádné opravy dovolání), což by naopak *a posteriori* přispělo k žádoucí efektivitě dovolacího řízení.

13. Dostatečným prostředkem k dosažení onoho legitimního cíle napadené právní úpravy, tj. zvýšení efektivity dovolacího řízení, je již samotné stanovení striktnějších podmínek dovolání dle § 241a odst. 2 o. s. ř., ve srovnání s podáními k nižším soudům. Naopak opatření ve formě vyloučení povinnosti soudu vyzývat k opravě vad dovolání vůbec není způsobitelným k dosažení jmenovaného legitimního cíle. Takové opatření jistě může přispět k rychlejšímu a snazšímu „odklizení“ podaných dovolání Nejvyšším soudem, to však samo o sobě není a nemůže být legitimním cílem jakékoli právní úpravy. Naproti tomu k žádoucímu zvýšení efektivity dovolacího řízení prostřednictvím

projednávání obsahově kvalitních dovolání lze přispět právě v situaci, kdy jsou dovolatelé upozorňováni na nedostatečnost svých dovolání a vyzýváni k odstranění jejich vad.

14. Navíc v případě jiného nedostatku, který brání věcnému projednání dovolání, a to nezaplacení soudního poplatku, mají obecné soudy povinnost vyzvat dovolatele k nápravě (srov. § 9 odst. 1 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích; dále jen „zákon o soudních poplatcích“). Tuto povinnost mají primárně soudy prvního stupně, u kterých se dovolání podává a pouze v případě, že dovolací soud zjistí, že nebyl poplatek zaplacen ve věci, která mu již byla předložena, vyzve dovolatele k jeho zaplacení sám (§ 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích). Jakkoliv je konečné rozhodnutí o tom, zda dovolání trpí vadami, úkolem dovolacího soudu (§ 243c o. s. ř.), v souladu s ustanovením § 241b odst. 1 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 209 a § 43 o. s. ř. by v případě zrušení napadené právní úpravy bylo vyzývání k odstranění vad podaného dovolání také úkolem soudů prvního stupně, které kontrolují i splnění dalších náležitostí dovolání. Nicméně derogace napadených ustanovení by otevřela možnost poučovat o vadách dovolání i Nejvyššímu soudu. Takový postup by dovolací soud nadměrně nezatížil a zásadně by nesnížil efektivitu dovolacího řízení, která je důležitým cílem právní úpravy.

15. V rámci dovolacího řízení se tedy účastník dozví, když nemá zaplacený poplatek, a je vyzván, aby tuto vadu odstranil. Ale když jeho advokát nedodrží přísné podmínky pro dovolání, tak se nedozví vůbec nic, tedy až do chvíle, kdy je soudem definitivně odmítnut a už se s tím nedá nic dělat.

16. Při posuzování ústavní konformity napadených ustanovení nelze odhlédnout ani od toho, že poučovací povinnost soudů je podle judikatury Ústavního soudu jedním z důležitých aspektů práva na spravedlivý proces zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Povinnost soudů poučovat účastníky řízení o jejich procesních právech a povinnostech je též jedna z řídicích zásad občanského soudního řádu, vyjádřená v jeho § 5. Vyzývat k odstranění vad jsou povinny nejen soudy nalézací a odvolací, ale také další soudy ve všech ostatních řízeních o mimořádných opravných prostředcích před vrcholnými soudy. Podle ustanovení § 265h odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), nesplňuje-li dovolání nejvyššího státního zástupce nebo dovolání obviněného podané jeho obhájcem náležitosti obsahu dovolání podle § 265f odst. 1, vyzve je předseda senátu, aby vady odstranili ve lhůtě dvou týdnů, kterou jim zároveň stanoví, a upozorní je, že jinak bude dovolání odmítnuto. Podle ustanovení § 106 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, nemá-li kasační stížnost všechny náležitosti již při jejím podání, musí být tyto náležitosti doplněny ve lhůtě jednoho měsíce od doručení usnesení, kterým byl stěžovatel vyzván k doplnění podání. Konečně také Ústavní soud podle § 41 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu vyrozumí navrhovatele o tom, že jeho návrh na zahájení řízení nemá náležitosti podání podle tohoto zákona a určí mu lhůtu k odstranění vad návrhu.

17. Ústavní soud pak ve své judikatuře shledal úzkou souvislost mezi právem na spravedlivý proces a poučovací povinností soudů. Jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 138/98 (ze dne 7. 7. 1999, N 96/15 SbNU 3): "Hranice poučovací povinnosti obecných soudů jsou ústavně dány čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a též zásadou rovnosti účastníků řízení, a to bez ohledu na to, o jaké řízení jde či jaká věc má být projednávána. Podle § 5 občanského soudního řádu mají být přiměřené situaci a brát v úvahu všechny okolnosti případu. Nelze dát průchod pozitivistickému přístupu obecných soudů ve věcech nalézání práva tam, kde by šel na podstatu práva na

soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práva a svobod, a to v tom smyslu, že by je eliminoval.“ Ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 1331/07 ze dne 27. 11. 2007 (N 207/47 SbNU 255) Ústavní soud uvádí, že „poučovací povinnost obecných soudů představuje jeden ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, zaručeného především v čl. 36 odst. 1 Listiny. Tomuto právu odpovídá povinnost soudů poskytovat účastníkům řízení poučení o jejich procesních právech a povinnostech (§ 5 o. s. ř.), včetně poučení o opravných prostředcích.“ Právo být poučen má účastník podle judikatury Ústavního soudu bez ohledu na to, zda je zastoupen advokátem či notářem (srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 151/94 ze dne 6. 6. 1995, N 27/3 SbNU 197). Ve své starší judikatuře pak Ústavní soud neměl pochyb o tom, že se poučovací povinnost má vztahovat i na dovolací řízení: „I kdyby nebylo povinností soudu, vyplývající z již citovaného ustanovení § 5 občanského soudního řádu, vyplývala by tato povinnost pro obecný soud zcela zřetelně z ustanovení článku 36 odst. 1 Listiny...; pod tam zmíněný "stanovený postup" (při úsilí o právo před nezávislým a nestranným soudem) je totiž třeba zahrnout též právo na zákonem připuštěný přezkum soudních rozhodnutí soudem instančně nadřízeným, a to (v případech stanovených zákonem) i tam, kde jde již o rozhodnutí pravomocné“ (srov. nález sp. zn. III. ÚS 65/93 ze dne 31. 5. 1994, N 27/1 SbNU 213). Při plnění poučovací povinnosti obecným soudem Ústavní soud ve své judikatuře klade důraz na to, aby účastník řízení měl vždy možnost formální vadu svého návrhu odstranit. Případné odůvodňování obecného soudu, proč se tak nestalo, Ústavní soud chápe jako sofistickované zdůvodňování zjevné nespravedlnosti, a tím dotčení smyslu § 1 o. s. ř. a čl. 36 odst. 1 Listiny. Neobstojí v této souvislosti ani námitka porušení ústavního principu rovnosti účastníků řízení, protože požadavek neakceptovatelnosti přepjatého formalismu se vztahuje stejnou měrou na každého z účastníků (nález sp. zn. III. ÚS 61/97 ze dne 4. 11. 1999, N 154/16 SbNU 145). V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2163/11 ze dne 30. 5. 2013 (N 97/69 SbNU 641) Ústavní soud dovodil z čl. 36 odst. 1 Listiny a z § 5 o. s. ř. povinnost poučit o přípustnosti žaloby pro zmatečnost nad rámec § 157 o. s. ř. V jiném svém rozhodnutí (sp. zn. II. ÚS 2087/08 ze dne 20. 4. 2010, N 90/57 SbNU 179, odst. 28.) za pramen poučovací povinnosti Ústavní soud primárně určuje přímo čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 90 Ústavy. I podle recentnější judikatury Ústavního soudu (srov. nález sp. zn. I. ÚS 4004/14 ze dne 22. 9. 2015, N 174/78 SbNU 593) je poučovací povinnost soudů prostředek ke spravedlivému rozhodnutí věci.

18. Procesualistická doktrína obecně uznává závěr, že v řízení by neměla zvítězit strana, která je obratnější nebo chytřejší, ale strana, která je v právu (Jauernig, Zivilprozessrecht, 29. vydání, C. H. Beck, Mnichov, s. 73). Poučovací povinnost se uskutečňuje v zájmu dosažení materiální spravedlnosti a rovnosti zbraní. Zabraňuje tomu, aby procesní strana v důsledku omylu nebo přehlédnutí utrpěla na svých hmotných právech újmu, již bylo možno odvrátit (Wagner, C. Münchner Kommentar zur Zivilprozessordnung. Mnichov : C. H. Beck, 2008, § 139). Poučovací povinnost plynoucí z materiálního vedení řízení, již v občanském soudním řádu odpovídají především § 43 a § 118a odst. 1 až 3 o. s. ř., nemá za účel nahrazení nedostatku právních informací o procesních právech a povinnostech. Materiální vedení řízení má zajistit, aby skutkový základ rozhodnutí byl co nejúplněji a pravdě nejbližše objasněn; proto poučovací povinnost z materiálního vedení řízení vyplývající bude soud realizovat nejen vůči práva neznalým účastníkům, ale také vůči těm, kteří jsou odborně zastoupeni advokátem či notářem (srov. Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád, praktický komentář Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 17). Další komentářová literatura (JIRSA, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Wolters Kluwer 2016, s. 37) upozorňuje na to, že povinnost soudu poučit účastníka tak, aby jen pro neznalost

procesního předpisu neutrpěl újmu, souvisí se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodnutí, která je nyní výslovně upravena v § 6 o. s. ř. Podle citovaného soudcovského komentáře: „neznalost hmotného práva sice neomlouvá, pro neznalost práva procesního však účastník nesmí bez předchozího poučení ze strany soudu prohrát“.

19. V neposlední řadě je potřeba znovu zdůraznit, že vzhledem k zásadě subsidiarity ústavní stížnosti zakotvené v § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu má odmítnutí dovolání pro vady zásadní důsledky i pro dovolatelův přístup k Ústavnímu soudu. Pokud je totiž dovolání odmítnuto jako vadné, znamená to, že dovolatel řádně nevyčerpal dostupné efektivní prostředky k ochraně svého práva, které mohlo být porušeno soudy nižších stupňů; a Ústavní soud se nemůže meritorně zabývat přezkumem rozhodnutí těchto nižších soudů. Tedy například i ve věci posuzované II. senátem by ústavní stížnost stěžovatele v části mířící proti rozhodnutí odvolacího soudu musela být odmítnuta jako nepřipustná podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, a to i přesto, že stěžovatel spatřuje v postupu odvolacího soudu porušení svých substantivních základních práv, která mu ústavní pořádek zaručuje. Skutečnost, že napadená ustanovení o. s. ř. znemožnila, aby byl stěžovatel vyzván k opravě vad svého dovolání, tedy vedla k tomu, že stěžovatel ztratil možnost přístupu nejen k Nejvyššímu soudu, ale i k Ústavnímu soudu. Tento výsledek se přitom jeví jako nepřiměřený vzhledem ke sledovanému cíli, neboť nepřiměřeně zasahuje do ústavně zaručeného práva na přístup k soudu i procesního aspektu konkrétních substantivních práv, která mohou být v posuzovaném případě ve hře.

20. Lze shrnout, že samotné přísné stanovení náležitostí dovolání je dostatečnou zárukou, že se dovolací soud bude meritorně zabývat pouze těmi podáními, které mají určitou kvalitu a v nichž dovolatel prokáže, že se již seznámil s dosavadní rozhodovací praxí dovolacího soudu, čímž má být zajištěno zefektivnění dovolacího řízení. Stávající právní úprava je v kontextu řízení před ostatními vrcholnými soudy, které účastníky řízení k odstranění vad běžně vyzývají, zcela výjimečná, vede k situacím, kdy účastníci řízení doplácí na chyby svých advokátů (nezřídka soudně ustanovených), na které nejsou předem upozorněni a které nelze napravit, a to za situace, kdy jde o řízení formálně složitě.

21. Poučovací povinnost obecných soudů představuje jeden ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, zaručeného především v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ustanovení § 243b ve slovech „§ 43,“ a ustanovení § 241b odst. 3 věty první o. s. ř., která brání soudům, aby v dovolacím řízení vyzývaly k odstranění vad podaného dovolání, nejsou způsobilá dosáhnout sledovaného legitimního cíle, jímž má být zefektivnění a zkvalitnění dovolacího řízení, a jsou proto v rozporu s právem na soudní ochranu zaručeným článkem 36 odst. 1 Listiny, jehož podstatnou součástí je také právo na přístup k soudu. Vyloučení povinnosti vyzývat k odstranění vad dovolání může vést i k popření smyslu a účelu dovolacího řízení, pokud jsou odmítána pro vady dovolání, která přináší závažné právní otázky směřující ke sjednocení judikatorní praxe, byť formálně vzato nesplňují nároky kladené na dovolání.

22. Rozhodnutím většiny bylo znemožněno obyčejným lidem, kteří se s důvěrou obrátili na naši justici a nesli všechny povinnosti s tím spojené, dozvědět se v průběhu řízení před Nejvyšším soudem, že jejich advokát nedostatečně odůvodnil jejich dovolání, dříve než už s tím nemohou nic dělat. V důsledku takové chyby je jim též odepřena ochrana jejich základních práv před Ústavním soudem, to pak odcizuje justici

lidem, kteří k ní tak ztrácejí důvěru, což může ve svém důsledku vést i ke snižování legitimacy soudní moci i demokratického právního státu jako takového.

V Brně dne 12. března 2019

Kateřina Šimáčková

Vojtěch Šimíček

David Uhlíř

Jiří Zemánek

Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida k usnesení sp. zn. Pl. ÚS 14/18

Nesouhlasím s výrokem ani odůvodněním usnesení pléna z důvodů, jež jsou níže vypočteny.

Nehodlám polemizovat se všemi argumenty odmítavého rozhodnutí a sdílím jako člen senátu, jenž návrh na zrušení částí právní úpravy řízení o dovolání plénu předložil, většinu názorů disentující dřívější soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové i dalších kolegů, kteří se k jejímu disentu připojili. Využívám možnosti publikace nesouhlasného stanoviska ke shrnutí svého názoru na problematiku, vycházejícího též z dlouholetých zkušeností soudce Nejvyššího soudu; meritum věci však nezůstává opomenuto. Necht' je mi průběžně promíjeno nadužívání metafor a zejména uvozovek, tedy jisté *beneficium disentu*.

Své pojetí věci rekapituluji v deseti tezích či spíše skupinách argumentů.

1. Právní úprava přípustnosti dovolání před 1. 1. 2013 nebyla vysloveně špatná. Obsahovala procesně jasnou přípustnost skrze zjevnou a skrytou diformitu (neshodu) rozhodnutí odvolacího a prvostupňového soudu. Neztrácela ze zřetele ani přezkum správnosti výrokově shodných rozhodnutí obou nižších instancí tehdy, bylo-li žádoucí rozhodovací praxi sjednotit. Za tím účelem byla v § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. přidána „zadní vrátka“ o přípustnosti dovolání též v případě, má-li napadené rozhodnutí ve věci samé „*po právní stránce zásadní význam*“. Civilní kolegium Nejvyššího soudu vnímalo svou přezkumnou roli extenzivně, což bylo patrné ještě z Rc 34/2012: judikatorní přesah věci je zajisté významný, ale sjednocování judikatury se děje již a především samotným rozhodováním v konkrétních případech.

2. Plénu Ústavního soudu se však jevila tato zadní vrátka jako příliš neurčitá a co do rozhodovacích důsledků nepředvídatelná. Vycházelo se především z negativních zkušeností a z potenciálu zneužití oněch zadních vrátek. Jinými slovy, pochybnou se v určité chvíli zdála příliš široká diskrece Nejvyššího soudu, spojená s nebezpečím špatného výběru dovoláními otevřených „právních otázek zásadního významu“. Plénum tedy přijalo nálezn sp. zn. Pl. ÚS 29/11, jenž celé ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. s účinností uplynutím dne 31. 12. 2012 zrušil. Z pěti disentů, jejichž znění zčásti sdílím, mne nejvíce zaujalo varování soudce Vladimíra Kůrky, vytýkající plenárnímu postoji, že nedohlédá důsledky svého derogačního nálezu. Plénum mělo mít podle Kůrky konkrétní představu, jaká jiná dovolací úprava je namísto zrušeného textu ústavně žádoucí a proveditelná, aby přinesla pozitivní efekt.

3. Plenárním nálezem byl vypuštěn termínovaný „*džin z lahve*“. Okleštěná právní úprava přípustnosti dovolání, „*pouze*“ s dvěma diformitami, totiž nevyhovovala veliké skupině těch civilních soudců Nejvyššího soudu, kteří chtěli dosud existující prostor široké diskrece zachovat. Vlastní názor tu vyjádřím spíše jen povzdechem, že pro evropský kontinent (a zejména jeho vnitrozemí) je příznačné na jedné straně volání po koncepcích a systémech, na straně druhé však „*kultura*“ výjimek ze striktních pravidel v zájmu zachování „*úplné*“ spravedlnosti.

4. S účinností od 1. 1. 2013 tedy nabyla (novelou o. s. ř. pod č. 404/2012 Sb.) účinnost zákonná úprava civilního dovolacího řízení, jež *cum grano salis* vykazuje rysy

geniality. Podařilo se totiž shromáždit obecné judikatorní varianty dovolacího přezkumu a „prodat“ je v novém ustanovení § 237 o. s. ř. jako právní úpravu přípustnosti dovolání. Nedosti však na tom. Ačkoliv přípustnost dovolání posuzuje vždy (dovolací) soud, přesto se dovolatelům, resp. v praxi jejich advokátům, uložilo, že musí jednu z variant přípustnosti dovolání jako povinnou náležitost dovolání označit a náležitě odůvodnit. Nejvyšší soud k tomu ve skryté reakci na nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 konstatuje, že odpadlo (neurčité) kritérium „zásadní právní významnosti“ a upraveny byly čtyři varianty (otázky) hmotného nebo procesního práva, jejichž naplněním je přípustnost dovolání založena (Rc 80/2013; jinými slovy totéž in Rc 4/2014).

5. Těmito variantami přípustnosti dovolání jsou, volně vyjádřeno, 1) zjištěné odchýlení se odvolacího soudu od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, 2) pro týž soud nastolená nová právní otázka, 3) rozhodovací kontradikce uvnitř dovolacího soudu a 4) záměr dovolacího soudu překonat svou dosavadní judikaturu. Varianty se staly „vstupními dveřmi“ k meritornímu dovolacímu přezkumu. A protože řízení o dovolání je mimo jiné v zásadě (podrobněji § 241 o. s. ř.) advokátským procesem, „vtahuje“ Nejvyšší soud advokáty, jako své *ex lege* vynucené partnery, do hájemství své argumentace, svých pramenů a úvah, svých řešení.

6. Na advokáty, či snad přesněji na ty dobré z nich a tedy ochotné a způsobilé se s danou úpravou skutečně poprat, se tak nakládá něco, čemu říká lidskoprávní jurisprudenc *nepřiměřené břemeno*. Jsou totiž nuceni vyslovovat, vedle tvrzení o nesprávném právním posouzení věci nižšími instancemi, také své odhady, přání, ba téměř věštby. Zdá se to být vyjádřeno přehnaně. Ale čím jiným než věštcí mohou být ti, kteří mají znát sjednocovanou judikaturu měnící se nevyhnutelně už skoro ze dne na den, nebo mají odhadovat, jestli se Nejvyšší soud bude či nebude chtít od své stávající rozhodovací praxe odchýlit a jak?

7. A rozpaky ještě nekončí. Musím i jako disentující soudce přiznat, že podobně „věštit“ by zčásti museli soudci (asistenti) soudů prvního stupně, kdyby se nyní vyhovělo derogačnímu návrhu a ustanovení § 43 o. s. ř. se svou výzvou k odstranění vad podání by se do úpravy dovolacího řízení vrátilo. Mimochodem, odstranit toto ustanovení z právní úpravy dovolacího řízení byl solidní výkon, uvážíme-li, že obecná zásada poučovací povinnosti provází, a to i prizmatem základních práv (veřejný zájem na transparentnosti řízení), celou úpravu civilního sporného řízení.

8. Dovoluji si nabídnout řešení, které je vlastně v derogačním návrhu II. senátu již obsaženo. Totiž zrušit v rámci ustanovení § 241b odst. 3 slova „*v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 237 až 238a)*“. Právě tato slova vtahují advokáty do rozhodovacího procesu Nejvyššího soudu.

9. Považuji svůj návrh za korektní. Je-li *de lege lata* ustanovení § 237 o. s. ř. právní úpravou přípustnosti dovolání, tak proč je advokát nucen popisovat něco, co má být již systémově doménou soudu? Pro advokáta je přirozené předestřít soudu svá tvrzení o nesprávném posouzení věci nižšími instancemi včetně explicitní či implicitní formulace právní otázky, odkazovat na relevantní judikaturu, navrhnout výrok rozhodnutí, nikoli však - dokonce závazně - vést soud „za ruku“ při úvahách, jakým směrem se má sjednocování rozhodovací praxe ubírat. Vždyť to bude ve finále stejně Nejvyšší soud, kdo s použitím některé z variant ustanovení § 237 o. s. ř. o věci rozhodne. Vypuštění výše citované formulace zákona by přinejmenším narovnilo dovolací proces.

10. Závěrem povzdech *sub specie aeternitatis*. Proč se vůbec s tím vším na Ústavním soudě od samého počátku namáháme? Ono totiž nakonec jde, a to nejen z pohledu Ústavního soudu, o naplnění dvou postulátů. Za prvé, aby Nejvyšší soud již na počátku řízení neodmítl dovolatele nedostatečně, nebo v relaci k jeho problému protiprávně. A za druhé, aby též soud ctil obecné principy přezkumu, v jejichž centru vždy zůstane maxima správnosti a spravedlivosti rozhodnutí.

Ludvík David